

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра загальної педагогіки, дошкільної, початкової та
спеціальної освіти

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Педагогічний супровід дітей з обмеженими можливостями
здоров`я в інклюзивному середовищі
(назва навчальної дисципліни)

освітній ступінь _____ **бакалавр** _____
(назва освітнього ступеня)

галузь знань _____ **Освіта / Педагогіка** _____
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність _____ **усі спеціальності** _____

освітня програма _____ **усі освітні програми** _____

тип дисципліни _____ **вибіркова** _____
(обов'язкова / вибіркова / факультативна)

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньо-професійної програми

(підпис, ініціали, прізвище)

ПОГОДЖЕНО:

Голова Ради з якості вищої освіти
педагогічного факультету

_____ к.пед.н. Сич Ю.І.
(підпис, ініціали, прізвище)

РЕКОМЕНДОВАНО:

кафедрою загальної педагогіки, дошкільної,
початкової та спеціальної освіти

протокол № 8 від 8.01.2020р.

Завідувач кафедри _____ доц. Іванова Д.Г.
(підпис, ініціали, прізвище)

Розробники програми:

к. пед. наук, ст. викладач кафедри загальної педагогіки, дошкільної, початкової та спеціальної освіти Мондич О.В.

Рецензенти програми:

к.пед. наук, доц. кафедри загальної педагогіки, дошкільної, початкової та спеціальної освіти Боднар Н.М.

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	<i>Денна</i>	<i>Заочна</i>
<i>Кількість кредитів : 4</i>	<i>Лекції:</i>	
	22	4
<i>Модуль: 1</i>	<i>Практичні заняття:</i>	
<i>Загальна кількість годин: 120</i>	26	8
<i>Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: 3-4</i>	<i>Лабораторні заняття:</i>	
<i>Семестр: 6-8</i>	<i>Семінарські заняття:</i>	
<i>Тижневе навантаження (год.):</i>	<i>Консультації:</i>	
<i>- аудиторне: 3</i>		
<i>- самостійна робота: 6</i>	<i>Індивідуальні заняття:</i>	
<i>Форма підсумкового контролю:</i>	<i>залік</i>	
<i>Мова навчання: українська</i>	<i>Самостійна робота:</i>	
	72	108

2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

Реформування та модернізація в галузі освіти в нашій країні відбувається згідно з демократичними соціально-економічними перетвореннями і пріоритетами сьогодення, які засвідчують право кожної дитини на здобуття освіти, адекватної її пізнавальним можливостям. В Україні законодавчо визнано право дітей з особливими освітніми потребами на навчання у загальноосвітніх закладах за місцем проживання.

Система освіти, що передбачає надання освітніх послуг в умовах загальноосвітнього закладу й базується на принципі забезпечення основоположного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання набула назву інклюзивної освіти. Впровадження інклюзивної освіти в нашій країні зумовили потребу у підготовці педагогів до роботи в інклюзивному навчальному середовищі та необхідність ввести в систему педагогічної підготовки дисципліну «Педагогічний супровід дітей з обмеженими можливостями здоров'я в інклюзивному середовищі». Навчальна дисципліна «Педагогічний супровід дітей з обмеженими можливостями здоров'я в інклюзивному середовищі» базується на матеріалах сучасних вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень з інклюзивного навчання, зокрема канадських науковців, пропонується для вдосконалення професійної майстерності студентів педagogічних та психологічних спеціальностей, які навчаються у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної педагогічної освіти.

Мета навчальної дисципліни – засвоєння теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивної освіти.:

Вихідними концептуальними положеннями при розробленні дисципліни стали : основні визначення гуманістичної психології і педагогіки щодо задоволення соціогенних потреб дитини; культурно-історична теорія розвитку вищих психічних функцій і положення щодо спільності закономірностей розвитку здорової дитини і дитини з психофізичними порушеннями; концепція опосередкованості розвитку особистості її діяльністю позицією і середовищем перебування.

Теоретичними засадами навчальної дисципліни є: концепція нормалізації; соціальної інтеграції; концепція компенсації дефекту; концепція розвитку освіти в Україні; концепція спеціальної освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку в Україні, концепція інклюзивної освіти.

Завдання дисципліни включають:

- сформувати усвідомлене розуміння основних положень інклюзивної освіти;
- виробити навички командної роботи при навчанні та вихованні дітей з особливими потребами;
- забезпечити досконале володіння стратегіями взаємодії з батьками дітей з особливими потребами;
- сформувати навички диференційованого викладання та оцінювання;
- виробити усвідомлення необхідності зростання педагогічної майстерності.

Міждисциплінарні зв'язки: біологічні дисципліни, валеологія, медицина, гігієна, анатомія і фізіологія людини, педагогіка.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути такі результати навчання:

Знання:

- ґрунтовно засвоїти теоретико-методологічні та нормативно-правові засади інклюзивної освіти;

Уміння:

- уміти використовувати ефективні стратегії взаємодії з різнопрофільними фахівцями та батьками дітей з особливими потребами;
- здійснювати необхідні адаптації/модифікації курикулуму й методики викладання;
- вміти розробляти індивідуальні навчальні плани та програми для дітей з особливими освітніми потребами на основі визначення їхніх потреб;
- реалізовувати підходи диференційованого викладання та оцінювання навчальних досягнень та розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Комунікація

- ✓ Демонструвати навички усного та письмового спілкування державною мовою, висловлюватись та спілкуватися на тему дітей з обмеженими можливостями здоров'я в інклюзивному середовищі;
- ✓ використовувати набуті знання при веденні наукових дискусій;
- ✓ здійснювати комунікацію, орієнтуючись на стилі мовленнєвого спілкування у процесі вирішення професійно-педагогічних задач;
- ✓ прогнозувати, проектувати та коригувати педагогічну комунікацію з іншими суб'єктами освітньо-виховного процесу початкової школи на засадах етики професійного спілкування, застосовуючи правила мовленнєвого етикету;
- ✓ використовувати засоби вербальної та невербальної комунікації задля підвищення рівня професійної культури майбутнього вчителя.

Автономність та відповідальність:

- ✓ вчитися упродовж життя й удосконалювати з високим рівнем автономності набути під час навчання кваліфікацію;
- ✓ аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтацій;
- ✓ створювати рівноправний і справедливий клімат, що сприяє навчанню всіх учнів, незалежно від соціально-культурно-економічного контексту.

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви модулів / тем	Кількість годин (денна форма навчання)							Кількість годин (заочна форма навчання)						
		Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота
1.	Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи	4	2	2				4	4	2	2				8
2.	Інклюзія – стратегія міжнародного та українського законодавства.	4	2	2				4	2		2				8
3.	Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі.	4	2	2				4	2	2					8
4.	Інклюзивні школи-ефективні школи.	4	2	2				4	2		2				8
5.	Роль батьків у впровадженні інклюзивної освіти	4	2	2				4							8
6.	Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання.	4	2	2				4	2		2				8
7.	Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів.	4	2	2				4							8
8.	Індивідуальний навчальний план та його складові.	6	2	4				4							8
9.	Сутність і завдання оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.	4	2	2				4							8
10.	Особливості безбального оцінювання навчальних досягнень учнів з	4	2	2				4							8

	особливими потребами.													
11.	Інструментарій оцінювання.	4	2	2			4							12
12.	Диференційоване викладання як засіб задоволення навчальних потреб усіх учнів.	2		2			6							12
Проміжний контроль							4							4
Разом:		48	22	26			72	12	4	8				108

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни за темами

Тема 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи.

Вступ до навчального курсу: програма, структура та очікування. Визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «порушення психофізичного розвитку», «особливі потреби» та ін. Історичне підґрунтя інклюзивної освіти. Історія спеціальної освіти та інклюзії. Соціальна та медична моделі порушень розвитку. Основні принципи інклюзивної освіти.

Тема 2. Інклюзія – стратегія міжнародного та українського законодавства.

Міжнародна політика і законодавча база інклюзивної освіти, зокрема, Саламанкська декларація та документи ООН і ЮНЕСКО. Приклади з законодавчо-нормативної бази окремих країн. Освітні закони України Сучасна освітня нормативно-правова база (положення про спеціальну школу, положення про ПМПК, положення про індивідуальне навчання, порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах тощо).

Тема 3. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі.

Характеристика спеціальної освіти в Україні (вертикальна та горизонтальна структура; спеціальні дошкільні та загальноосвітні шкільні заклади, навчально-реабілітаційні та оздоровчі багатопрофільні центри і т. ін.). Класифікація порушень психофізичного розвитку у дітей. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості спеціальної освіти. Розгляд і обговорення окремих найпоширеніших контроверсійних питань у навчанні дітей з особливими потребами.

Тема 4. Інклюзивні школи-ефективні школи

Складові інклюзії. Чому впровадження інклюзії у школі може бути неефективним? Передумови успішної розбудови інклюзивного середовища. Інклюзивні школи – ефективні школи. Роль педагога у впровадженні інклюзивної освіти.

Тема 5. Роль батьків у впровадженні інклюзивної освіти.

Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в загальноосвітнє середовище. Батьки – як члени навчальних команд. Роль батьків в оцінюванні розвитку своєї дитини. Завдання батьків як членів навчальної команди. Налагодження стосунків з педагогами та персоналом школи. Обмін конструктивною інформацією. Допомога громадських організацій та соціальних служб. Батьки – активні учасники шкільної громади. Волонтерство та адвокатство батьків.

Тема 6. Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання.

Корекційно-розвивальна робота та її значення у процесі навчання дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Мультидисциплінарна команда та її діяльність в умовах інклюзивного навчального закладу. Співпраця фахівців як умова успішності інклюзивного навчання педагогів.

Тема 7. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів.

Курикулум (навчально-методичне забезпечення інклюзивної освіти): визначення та складові. Державний стандарт для дітей з особливими освітніми потребами. Загальноосвітні, спеціальні та корекційно-розвивальні програми, їх адаптація та модифікація. Реалізація курикулуму в навчальному процесі.

Тема 8. Індивідуальний навчальний план та його складові.

Індивідуальний навчальний план як складова курикулуму. Необхідність використання індивідуального плану у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Розробка індивідуального навчального плану. Підготовка та вимоги до підписання ІНП. Співпраця з батьками при розробленні та виконанні індивідуального навчального плану. Аналіз основних компонентів індивідуального навчального плану.

Тема 9. Сутність і завдання оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.

Завдання та функції контролю. Об'єкти, види, методи контролю. Оцінювання. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами початкової школи. Значення кабінету валеології в педагогічному процесі. Дидактичний зміст оформлення кабінету валеології. Дидактичне забезпечення навчальних занять.

Тема 10: Особливості безбального оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.

Проблема готовності до шкільного навчання дитини з особливими освітніми потребами. Оцінювання навчальної діяльності без балів. Формування контрольної діяльності молодшого школяра з особливими освітніми потребами. Портфоліо – технологія якісного оцінювання навчальних досягнень. Облікове портфоліо вчителя інклюзивного класу початкової школи. Портфоліо учня інклюзивного класу.

5.2. Тематика практичних занять.

Тема 1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи.

Тема 2. Інклюзія – стратегія міжнародного та українського законодавства.

Тема 3. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі.

Тема 4. Інклюзивні школи-ефективні школи

Тема 5. Роль батьків у впровадженні інклюзивної освіти.

Тема 6. Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання.

Тема 7. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів.

Тема 8. Індивідуальний навчальний план та його складові.

Тема 9. Сутність і завдання оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.

Тема 10. Особливості безбального оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.

5.3. Організація самостійної роботи студентів.

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин		Форми звітності
		денна	заочна	
1.	Опрацювання лекційного матеріалу	13	24	Відповіді на практичних заняттях
2.	Підготовка до практичних занять.	18	24	Відповіді на практичних заняттях
3	Підготовка до модульного контролю	4	4	Написання модульної контрольної роботи
4	Робота з Інтернет-ресурсами.	2	8	конспект
5	Виконання розрахункових робіт за темами.	15	20	Наявність робіт
6	Опрацювання тем, винесених на самостійну підготовку, в т.ч. конспектування за заданим планом.	20	28	Конспект опрацьованих тем
	Разом	72	108	

Тематика індивідуальних (групових) завдань

1. Дайте визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «порушення психофізичного розвитку», «особливі потреби» та ін.
2. Охарактеризуйте міжнародну політику і законодавчу базу інклюзивної освіти, зокрема, Саламанкську декларацію та документи ООН і ЮНЕСКО. Наведіть приклади з законодавчо-нормативної бази окремих країн.
3. Розкрийте твердження: Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи.
4. Розкрийте поняття - Інклюзія – стратегія міжнародного та українського законодавства.
5. Розкрийте поняття - Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі.
6. Охарактеризуйте роль батьків у впровадженні інклюзивної освіти.
7. Дайте визначення: корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання.
8. Розкрийте - Індивідуальний навчальний план та його складові.
9. Дайте визначення сутності і завданню оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.
10. Охарактеризуйте особливості безбального оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими потребами.
11. Дайте визначення інструментарію оцінювання.
12. Охарактеризуйте - диференційоване викладання як засіб задоволення навчальних потреб усіх учнів.

6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

- 6.1. *Форми поточного контролю:* усне опитування на практичних заняттях, виконання та захист ІНДЗ; виконання завдань самостійної роботи.
- 6.2. *Форми проміжного контролю:* модульна контрольна робота.
- 6.3. *Форми підсумкового контролю:* залік.

7. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Діагностика результатів навчання студентів з дисципліни включає: поточний контроль та проміжний (модульна контрольна робота) контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку і визначення рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи.

Форми проведення поточного контролю під час навчальних занять визначаються кафедрою і відображаються у робочій навчальній програмі навчальної дисципліни. Вони можуть бути різними: усне опитування, обговорення проблемних питань, виконання тестів, виконання та захист ІНДЗ.

Проміжний контроль здійснюється у вигляді проведення модульної контрольної роботи (МКР). Він є відображенням рівня опрацювання студентом теоретичного та практичного матеріалу з дисципліни, рівня засвоєння ним вказаного матеріалу.

Зразок варіанту модульної контрольної роботи:

1. Роль педагога у впровадженні інклюзивної освіти.
2. Проблема готовності до шкільного навчання дитини з особливими освітніми потребами.

Підсумковий бал з навчальної дисципліни є сумою балів, одержаних за поточний та проміжний контроль.

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

8.1. Шкала та критерії оцінювання знань студентів

Рівні навчальних досягнень	100-бальна шкала	Критерії оцінювання навчальних досягнень	
		Теоретична підготовка	Практична підготовка
		Студент	
Відмінний	100...90	вільно володіє навчальним матеріалом, висловлює свої думки, робить аргументовані висновки, рецензує відповіді інших студентів, творчо виконує індивідуальні та колективні завдання; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань; вільно використовує нові інформаційні технології для поповнення власних знань	може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує завдання, не передбачені навчальною програмою; вільно використовує знання для розв'язання поставлених перед ним завдань
Достатній	89....70	вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання на практиці; узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускає незначні огріхи у порівняннях, формулюванні висновків, застосуванні теоретичних знань на практиці	за зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою; має стійкі навички виконання завдання

Рівні навчальних досягнень	100-бальна шкала	Критерії оцінювання навчальних досягнень	
		Теоретична підготовка	Практична підготовка
		Студент	
Задовільний	69...51	володіє навчальним матеріалом поверхово, фрагментарно, на рівні запам'ятовування відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу	має елементарні, нестійкі навички виконання завдань
Незадовільний	50...26	має фрагментарні знання (менше половини) при незначному загальному обсязі навчального матеріалу; відсутні сформовані уміння та навички; під час відповіді допущено суттєві помилки	планує та виконує частину завдання за допомогою викладача
Неприйнятний	25...1	студент не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

8.2. Критерії оцінювання під час аудиторних занять

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює

	значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
2 бали	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

8.3. Критерії оцінювання індивідуальних завдань.

Вид	Максимальна кількість балів
Робота з Інтернет-ресурсами.	5
Виконання розрахункових робіт за темами.	5
Опрацювання тем, винесених на самостійну підготовку, в т.ч. конспектування за заданим планом.	5

8.4. Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

Максимальна кількість балів за виконання модульної контрольної роботи – 30 балів, а мінімальний пороговий рівень за її виконання складає 16 балів. Максимальна кількість балів за відповідь на 1 питання складає 15 балів. Критеріями оцінювання є: повнота відповіді, здатність критичного аналізу теоретичного матеріалу, вміння наводити аргументи та робити висновки.

8.5. Критерії оцінювання під час підсумкового контролю.

Підсумкова оцінка виставляється за результатами поточного та проміжного контролю.

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
	залік
90-100	зараховано
89-70	
51-69	
26-50	незараховано

9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби для демонстрування презентацій (ноутбук, проектор)

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

10.1. Основні та допоміжні джерела:

1. Амонашвили Ш.А. Психолого-дидактические особенности оценки как компонента учебной деятельности. // Вопр. психологии - 1975.-№ 4. С. 77 – 85.
2. Амонашвили Ш.А. Обучение, оценка, отметка. – М.: Знание, 1980.
3. Вавіна Л., Засенко В., Колупаєва А., Сак Т., Софій Н., Таранченко О.
4. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка. – 2004. - 152 с.
5. Липкина А.И. Педагогическая оценка и её влияние на формирования личности неуспевающего школьника. // Психологические проблемы неуспеваемости школьников./ Под ред. Н.А.Менчинской. М.:Педагогика., 1971 – С. 20-56.
6. Колупаєва А.А. Програма курсу «Основи інклюзивної освіти» для вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (спеціаліста, магістра педагогічного спрямування). – К.: «А.С.К.», 2012. – 31 с.
7. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.
8. Сак Т.В. Індивідуальний навчальний план учня з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі Дефектологія № 3., 2010, С.12-16.
9. Тарасун В. Якісний, рівневий та поелементний підходи до оцінювання знань учнів. //Дефектологія. - № 4. - 2001.- С. 2-6.
10. Хохліна О.П. Удосконалення змісту навчання та особливості оцінювання навчальних досягнень учнів допоміжної школи. // Дефектологія – 2002. - № 3. – С. 9-13.
11. Loreman T., Deppeler J., and D. Harvey. Inclusive Education : Supporting Diversity in the Classroom / 2nd ed. [Інклюзивна освіта: збереження розмаїття в інклюзивному класі] [Текст] / T.Loreman, J.Deppeler, D.Harvey. – Crows Nest,N.S.W. : Allen & Unwin, 2011. – 301 p.

10.3. Інтернет-ресурси

1. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського представляє електронний каталог періодичних видань.
2. <http://www.library.edu-ua.net/id/485/> – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського НАПН України.
3. <http://vognutyi.ru/lib/> – колекція електронних книг.
4. <http://www.mon.gov.ua/> – Міністерство освіти та науки України - офіційний сайт.
5. <http://enc-dic.com/pedagogics> – педагогічний словник.
6. <http://uk.wikipedia.org/wiki> – Вікіпедія, вільна енциклопедія.
7. <http://www.npu.edu.ua> (elib@npu.edu.ua) – Електронна бібліотека НПУ імені М.П.Драгоманова